

²² Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К.: Т-во «Знання», 1991. – С. 119.

²³ Грушевський М. На порозі Нової України. Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк – Львів – Київ – Торонто – Мюнхен: Українське Історичне Товариство, 1992. – С. 1X.

²⁴ Грушевський М. Промова на заключному засіданні Восьмої сесії Української Центральної Ради, 17 (30) грудня 1917 р. / М. Грушевський // Грушевський М. Твори у 50 томах. – Том 4. – Книга 1. Серія: Суспільно-політичні твори (доба Української Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918). – Розділ II. – «Інформаційні статті, промови, звернення та привітання (травень 1917 р. – квітень 1918 р.)». – Львів: Світ, 2007. – С. 82.

²⁵ Грушевський М. Повороту не буде / М. Грушевський // На порозі Нової України: Гадки і мрії. – К., 1918. – С. 84.

²⁶ Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: У двох томах. – К.: Наукова думка, 1996. – С. 217.

²⁷ Солдатенко В. Внесок М. Грушевського у розробку концепції національно-демократичної революції / В. Солдатенко // Михайло Грушевський – науковець і політик у контексті сучасності. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2002. – С. 206; Його ж. М. Грушевський і розробка концепції Української революції. // Грушевський М. С. – державотворець, громадський діяч, вчений, публіцист. Матеріали II Регіональної науково-практичної конференції. – Київ – Кам'янець-Подільський – Бар – Вінниця: «Книга-Вега», 2006. – С. 17.

²⁸ Шульгин О. Михайло Сергійович Грушевський як політик і людина / О. Шульгин // Збірник на пошану Олександра Шульгина (1889 – 1960). – Париж – Мюнхен, 1969. – С. 150.

²⁹ Буряк Л. Пам'ять про Михайла Грушевського у спогадах його сучасників: штрихи до просопографічного портрету людини, політика, вченого / Лариса Буряк // Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, ДВНЗ, 2012. – Вип. 32. – С. 235.

³⁰ Бевз Т. М. Грушевський та Українська партія соціалістів-революціонерів / Тетяна Бевз // Михайло Грушевський – науковець і політик у контексті сучасності. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2002. – С. 210.

³¹ Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917 – 1921 рр.) / [Н. Ковальова, С. Корновенко, Б. Малиновський та ін.]. – Черкаси: Ант, 2007. – С. 83.

³² Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. – Том 2 / [Упорядники В. Ф. Верстюк та ін.]. – К.: Наукова думка, 1996. – С. 129.

³³ Заброварний С. І. Економічні погляди М. С. Грушевського. / С. І. Заброварний // Український історичний журнал. – 2008. – № 11. – С. 352.

³⁴ Там само. – 2009. – № 6. – С. 61.

³⁵ Там само.

УДК 94(477.8):031

© Степан Борчук
(Івано-Франківськ)

«ТАК ЗВАНА ЗУНР»: ЗАХІДНОУКРАЇНЬСКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА У РАДЯНСЬКІЙ ЕНЦИКЛОПЕДИСТИЦІ 1950–1970-х РОКІВ

У статті проаналізована історіографічна дискусія другої половини 1950-х років в УРСР щодо обставин утворення й історичної ролі Західноукраїнської Народної Республіки 1918-1919 рр., у результаті якої утвердилося одностороннє й хибне трактування історичної ролі ЗУНР, канонізоване у тогочасній вітчизняній енциклопедистиці, насамперед «Українській Радянській Енциклопедії» та «Радянській енциклопедії історії України».

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка 1918-1919 рр., національно-демократична революція, Олександр Карпенко, Іван Компанієць, Валентин Маланчук, «Українська Радянська Енциклопедія», «Радянська енциклопедія історії України».

С. Борчук

«Так называемая ЗУНР»:

Западноукраинская Народная Республика в советской энциклопедистике 1950-1970-х годов

В статье проанализирована историографическая дискуссия второй половины 1950-х годов в СССР относительно обстоятельств образования и исторической роли Западноукраинской Народной Республики 1918 – 1919 гг., в результате которой утвердилась односторонняя и ошибочная трактовка исторической роли ЗУНР, канонизированная в тогдашней отечественной энциклопедистке, прежде всего «Украинской Советской Энциклопедии» и «Советской энциклопедии истории Украины».

Ключевые слова: Западноукраинская Народная Республика 1918 – 1919 гг., национально-демократическая революция, Александр Карпенко, Иван Компанієць, Валентин Маланчук, «Украинская Советская Энциклопедия», «Советская энциклопедия истории Украины».

S. Borchuk

«The So-called ZUNR»: The West Ukrainian People's Republic in Soviet Encyclopaedistics in 1950's-1970's

The article analyzes the historiographical discussion of the second half of the 1950s in the USSR on the circumstances of creation and historical role of the the West Ukrainian People's Republic in 1918 – 1919, which resulted in confirmed one-sided and false interpretation of ZUNR's historical role, canonized in

national encyclopaedistics of that time, primarily in «Ukrainian Soviet Encyclopedia» and «Soviet Encyclopedia of History of Ukraine».

Key words: *The West Ukrainian People's Republic in 1918 – 1919, the national democratic revolution, Olexandr Karpenko, Ivan Kompaniets, Valentine Malanchuk, «Ukrainian Soviet Encyclopedia» «Soviet Encyclopedia of History of Ukraine».*

Об'єктивне висвітлення історії Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) у колишній УРСР було практично неможливим. Окремі спроби порушити ідеологічні табу щодо вивчення цього державного утворення, здійснені у середині 1950-х років на хвилі десталінізації, були невдовзі заблоковані ідеологічно-пропагандистським компартійним апаратом та маніпульованими ним офіційними істориками, які не лише виступали хранителями устоїв, а й, у свою чергу, підживлювали консервативні настрої компартійної номенклатури.

Всебічне дослідження історії ЗУНР розпочалося лише наприкінці 1980-х рр., набувши повноцінного розвитку з відновленням 1991 р. державної незалежності України. Сучасна вітчизняна історіографія Західноукраїнської Народної Республіки представлена численними публікаціями, серед яких монографії й статті В. С. Великочия, С. М. Дерев'янка, О. Ю. Карпенка, М. Р. Литвина, С. А. Макаруча, К. Є. Науменка, О. І. Павлишина, О. В. Павлюка, А. М. Панчука, О. Я. Красівського та ін.¹ Два тематичних збірники наукових статей, приурочених до 80-річчя й 90-річчя ЗУНР, опублікував Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України².

У нашій статті проаналізована історіографічна дискусія другої половини 1950-х років в УРСР щодо обставин утворення й історичної ролі Західноукраїнської Народної Республіки 1918-1919 рр., у результаті якої утвердилося однобічне й хибне трактування історичної ролі ЗУНР, канонізоване у тогочасній вітчизняній енциклопедистиці, насамперед «Українській Радянській Енциклопедії» та «Радянській енциклопедії історії України».

Дороговказом для усієї повоєнної радянської історіографії щодо оцінки Західноукраїнської Народної Республіки (принаймні до кінця 1950-х рр.) стала ювілейна промова першого секретаря ЦК КП(б)У М. С. Хрущова «Десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі», виголошена на шостій ювілейній сесії Верховної Ради УРСР 29 жовтня 1949 р.³ У виступі, зокрема, йшлося: «Коли під ударами національно-визвольної боротьби, викликаної Жовтневою революцією, розпалася австро-угорська монархія, українські буржуазні націоналісти в жовтні 1918 р. створили у Львові буржуазну «На-

ціональну раду», захопили в Східній Галичині владу і проголосили так звану «Західноукраїнську народну республіку». Вони посилили політичний і соціальний гніт. Трудящі маси побачили, що українські буржуазні націоналісти є душителями свободи українських робітників і селян, і піднялись на боротьбу проти «Національної ради», за встановлення радянської влади [...]. Однак націоналістичній контрреволюції за допомогою польських окупантів вдалося потопити в крові революційну боротьбу робітників і селян Галичини. Буржуазні націоналісти відкрили польським панам ворота на Західну Україну»⁴.

Відтоді теза про «так звану ЗУНР», її створення й захоплення влади у ній західноукраїнською буржуазією, перманентний антагонізм між «урядом» ЗУНР і «трудящими масами», що їх «нади-хав приклад Жовтня», стала загальнообов'язковою для української радянської історіографії.

XX з'їзд КПРС і хрущовська «відлига» спонукали найбільш активних з вітчизняних істориків до перегляду історіографічних догм сталінської доби. Одним з них був старший науковий співробітник Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові Олександр Юхимович Карпенко (1921–2013). Характерно, що ще 1954 р. на сторінках академічного «Вісника», описуючи Дрогобицьке повстання 1919 р., він дотримувався «канонічної» версії в оцінці ЗУНР: «Після розпаду Австро-Угорщини, скориставшись відсутністю в Західній Україні міцної комуністичної партії, а, отже, і відсутністю ідеологічної й організаційної єдності трудящих, українська буржуазія 19 жовтня 1918 р. утворила «Українську національну раду», до складу якої входили українська буржуазія і поміщики. Західноукраїнська буржуазія завжди зраджувала інтереси українського народу, виступала активним захисником австро-угорської монархії [...]. Лише тоді, коли [...] надії на врятування імперії цілком провалилися, «Українська національна рада» проголосила утворення «самостійної» Західноукраїнської народної республіки (ЗУНР)»⁵. Аналогічним чином характеризувалася й мета проголошення ЗУНР: «Створюючи ЗУНР, українська буржуазія сподівалася таким чином затримати дальший розвиток соціалістичного революційного руху в країні, не допустити поширення в Західній Україні марксистсько-ленінських ідей, що освітлювали шлях революційної боротьби»⁶.

Під час проведення наукових конференцій до 40-річчя більшовицького перевороту – так званої «Великої Жовтневої соціалістичної революції» – й особливо 40-річчя буржуазно-демократичних революцій у Центрально-Східній Європі, Олександр Карпенко розгорнуто виклав власне бачення перебігу подій у Східній Галичині у жовтні – листопаді 1918 р., які привели до створення ЗУНР.

Вперше нова постановка питання була оприлюднена ним під час наукової конференції у Львові у березні 1956 р.⁷ Переглянувши свої попередні оцінки, дослідник стверджував, що восени 1918 р. у Східній Галичині відбулася «національно-демократична революція», а ЗУНР постала не внаслідок «змови західноукраїнської буржуазії», а завдяки революційному рухові народних мас. Результати наукового пошуку закріпила стаття «До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р.»⁸. Виступи й публікація в інститутському збірнику викликали «шалену критику ортодоксів і загалом демагогів та політичних спекулянтів, зокрема з історичного факультету Львівського державного університету та Політехнічного інституту. Різко негативною була й реакція Львівського обкому партії та ЦК КПУ»⁹.

9 березня 1958 р. в обласній газеті «Вільна Україна» з'явилася розгромна рецензія на виступи й публікацію О. Карпенка з «ревізійною» «канонічною» оцінкою ЗУНР авторства директора Львівського філіалу Центрального музею В. І. Леніна, колишнього члена КПЗУ Богдана Дудикевича й завідувача відділу науки і культури Львівського обкому КП України Валентина Маланчука¹⁰. Невдовзі полеміка щодо оцінки ЗУНР перемістилася до столиці республіки.

25 квітня 1958 р. на вченій раді Інституту історії АН УРСР за участю істориків науково-дослідних установ та вузів Києва, Львова, інших міст було заслухано доповідь доктора історичних наук, завідувача відділу історії радянського суспільства інституту М. І. Супруненка «Огляд наукових праць з історії перемоги Великого Жовтня на Україні» й співдоповідь кандидата історичних наук І. І. Компанієць «Огляд наукових праць з історії революційного руху на західноукраїнських землях, що розгорнувся під впливом ідей Великого Жовтня»¹¹.

Обидва промовці вибудували свої виступи за звичними канонами тогочасної офіційної історіографії. Однак І. І. Компанієць зробив наголос «на значних помилках в деяких опублікованих працях», маючи на увазі насамперед низку положень уже відомої на той час статті О. Ю. Карпенка «До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р.». Теза О. Ю. Карпенка, що у листопаді 1918 р. у Східній Галичині відбулася «національно-демократична революція» й ЗУНР постала не внаслідок «контрреволюційних дій української буржуазії, а як наслідок революційного руху народних мас», на думку доповідача, «принижувала значення соціалістичної революції і створення Української Радянської держави для всього українського народу». Компанієць також дорікав опонентові, що той, мовляв, не дав чіткої й правильної характеристики класових сил, вклю-

чивши і буржуазію, і пролетаріат в одне «загальнонаціональне повстання», що, мовляв, було реанімацією «буржуазно-націоналістичної теорії єдиного потоку»¹².

На наступному засіданні вченої ради Інституту історії, 28 квітня 1958 р., відбулося обговорення доповіді та співдоповіді. До критики О. Ю. Карпенка долучилися Д. М. Волчанський (Кіровоградський педінститут), В. Л. Варецький, О. Ф. Єрмоленко (Інститут історії АН УРСР), А. Д. Ярошенко (Інститут історії партії при ЦК КПУ) та ін. На помилковості положень згаданої публікації львівського ученого, в якій «не показана контрреволюційність західноукраїнської націоналістичної буржуазії під час утворення так званої «Західноукраїнської Народної Республіки», хибно стверджується, «нібито ЗУНР була створена в результаті революційної боротьби народних мас», наголошувала й підсумкова постановка вченої ради¹³.

На захист львівського ученого та його права на науковий пошук виступив завідувач відділу історії країн народної демократії й головний редактор «Українського історичного журналу» Ф. П. Шевченко (науковий керівник кандидатської дисертації О. Карпенка, захищеної 1953 р.), який закликав поважати думку опонента й відмовитися від тоталітарної практики начіплювання ярликів¹⁴. О. Ю. Карпенко мав підтримку не лише в особі Федора Павловича Шевченка, а й загалу істориків Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові, які, принаймні у кулуарних розмовах, цілком поділяли його оцінку характеру листопадових подій 1918 р. у Східній Галичині. Зважено повівся й І. П. Крип'якевич, який прагнув максимально амортизувати удар роздратованих критиканів, що було чітко зафіксовано у протоколах засідань відділу історії України, вченої ради та партзборів Інституту суспільних наук¹⁵.

Атмосфера в історичній науці наприкінці 1950-х рр. відрізнялася від ситуації 1930-х рр. Тому у дискусії, що відбулася 28 квітня 1958 р., надали слово й авторові «помилкових тверджень» – О. Ю. Карпенку, який взяв на себе сміливість, покликаючись на оцінку у документах КПЗУ, зробити висновок, що у листопадових подіях 1918 р. у Східній Галичині потрібно вбачати не путч, а саме масовий народний рух – національно-демократичну революцію, результатом якої й було створення ЗУНР.

Свій виступ Олександр Юхимович розпочав словами: «Історія західноукраїнських земель багата славними героїчними сторінками. Однак до цього часу багато питань з історії [західно]українських земель ще далеко не висвітлено. До таких питань і відносяться революційні події в Східній Галичині в листопаді 1918 р. Мабуть, зовсім не випадково цим подіям співдоповідач при-

ділив так багато уваги [...]. Поскілки це питання в співдовіді виявилось головним по затраті часу, а тим більше поскілки в співдовіді два десятки разів згадувалось прізвище Карпенка, дозвольтє і мені зупинитися на цьому питанні»¹⁶. Учений доводив, що проаналізований ним «величезний фактичний матеріал» дозволяє говорити «про масовий, дійсно народний виступ трудящих Східної Галичини в подіях 1918 р., а не про «путч», як дехто намагається нам довести».

Відкидаючи фальшиві обвинувачення, О. Ю. Карпенко прагнув бути максимально обережним й додержуватися марксистських історіографічних канонів: «За своїм характером ця революція була буржуазно-демократичною, бо вона вирішувала завдання буржуазно-демократичного перевороту – проголошення буржуазної республіки, ліквідації монархічної влади і залишків феодалізму, завоювання демократичних свобод. Ці завдання в революції стояли перед усіма народами Австро-Угорщини, тобто була єдина мета революції»¹⁷. Із зрозумілих причин промовець не наголошував на національній українській складовій революційного руху народів Габсбурзької монархії, віддавши перевагу соціально-класовим і загальнодемократичним чинникам подій осені 1918 р. у Східній Галичині.

Завершив свій виступ О. Ю. Карпенко так, як і почав розгорнуту промову з відстоювання власної наукової позиції, – гідно, закликавши опонента (опонентів) дотримуватися норм наукової етики. Натомість І. І. Компанієць у заключному слові наголошував на неможливості «довільного поєднання революційного руху українських трудящих мас проти влади Габсбургів і контрреволюційного путчу української буржуазії», які, на жаль, зійшлися у часі. Погляди О. Ю. Карпенка, на його переконання, мали «антинауковий характер» і знайшли підтримку «лише в самого т. Карпенка, який мав можливість прийняти участь в роботі нашої Вченої ради, і ще з боку Шевченка». Промовець запропонував «для зручності» розглядати виступи О. Ю. Карпенка та Ф. П. Шевченка спільно: «Вони майже не відрізняються, не видно, де закінчується думка одного і починається думка другого [...]. В цілому ж ні той, ні другий не тільки не відмовились від своїх неправильних поглядів, а й відстоювали їх. Тому є необхідність детальніше зупинитися на цьому, враховуючи, що мова йде не про якесь абстрактне питання, а про визначення того, за що боролися 4 млн українців Східної Галичини – чи за створення буржуазної республіки, чи за возз'єднання з своїми братами, які створили Українську радянську державу»¹⁸.

Завершувався виступ І. І. Компанійця знову ж таки політичними обвинуваченнями щодо львівського колеги й закидами на адресу Ф. П. Шев-

ченка: «Поява статті Карпенка саме в той час, коли вся наша країна святкувала 40-річчя Радянської влади, – дуже прикрий факт. Помилки Карпенка носять не лише антинауковий характер, але й політичний характер. Роботи Карпенка неодноразово піддавались гострій критиці [...]. Але він продовжує свою лінію невдалими і ненауковими прийомами [...]»¹⁹.

І. І. Компанієць таки обмовився, що справжні мотиви його брутальної «критики» полягали у притлумленому намаганні «вивести з гри» наукового конкурента: за його словами, тандем Карпенко – Шевченко намагався «переконати присутніх, що критика «схем» Карпенка була зроблена співповідачем з особистих інтересів, бо, мовляв, співповідач і автор «схем», які колись були навіть «товаришами», зараз розійшлися як конкуренти по одній темі». Очевидно, так воно й було²⁰. Принаймні у листі до Івана Крип'якевича у Львів (кінець квітня 1958 р.), резюмуючи зміст вищезгаданої дискусії, Ф. П. Шевченко зауважив: «Досталося з боку одного критика О. Ю. [Карпенкові]. Та я чогось впевнений, що все це не критика, а якийсь намул. Тут не стільки науки, як чогось особливого примішалося до критики»²¹.

5 травня 1958 р. в Інституті суспільних наук у Львові відбулися закриті партійні збори з порядком денним – «Про ідейно-теоретичний рівень публікації нашого інституту». Попри загальне формулювання, йшлося насамперед про О. Карпенка. В обговоренні взяло участь 13 осіб, включно з виступами двох завідувачів відділів Львівського обкому КП України – В. Маланчука та Олександра Савчука. Перший із них закинув опонентові, що його стаття «До питання про характер революційного руху в Східній Галичині» містить низку «неправильних положень і не може не нанести шкоди історичній науці». Обласний компартійний ідеолог навіть висунув тезу, що Першополітопадовий зрив «власне придушив революцію»²².

Керівник Інституту суспільних наук І. Крип'якевич виступав наприкінці зборів. Його зважена й дипломатична промова виразно контрастувала з емоційними, заідеологізованими компартійними тирадами-обвинуваченнями й безальтернативними претензіями на істину в останній інстанції, хоча й не відкидала нав'язуваних «згори» догм. Його позиція вплинула на ухвалу зборів, що виявилася доволі поміркованою, загальною, а також на поведінку О. Карпенка, який, відчувши завуальовану підтримку керівника-академіка, частково визнав власні «помилки по молодості», але категорично відмовився сприймати «рецензію» Б. Дудкевича й В. Маланчука як «правильну». Партійні збори ухвалили компромісне рішення: мовляв, «правильно» зробила «Вільна Україна», надрукувавши вищезгадану «рецензію»²³.

Натомість В. Маланчук, відчуваючи ідеологічну кон'юнктуру, в обласному видавництві оперативно надрукував публіцистичний памфлет під промовистою назвою «Історія однією зради» (1958), в якому викладалося його специфічне бачення Західноукраїнської Народної Республіки й «зради», мовляв, західноукраїнською буржуазією трудящих західноукраїнських земель²⁴.

У свою чергу, Іван Компанієць не обмежився суто фаховою дискусією із своїм опонентом – учорашнім колегою, а виніс питання на шпальти газети «Радянська Україна», надавши своїй статті «Правдиво висвітлювати історію революційного руху на західноукраїнських землях» по суті характеру доносу²⁵. У центрі критики знову ж таки опинилася стаття О. Карпенка «До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р.», у якій, мовляв, зроблено «невдячну спробу «довести», ніби в 1918 р. народні маси Східної Галичини виступали за створення окремої буржуазної держави, так званої «Західноукраїнської народної республіки» (ЗУНР), а не боролися за возз'єднання із своїми братами, які ще у грудні 1917 р. створили Українську Радянську державу. Погляди опонента оцінювалися як «антинаукові твердження», «неправильні висновки» тощо²⁶.

Наголошувалося, що вищезгадана стаття О. Карпенка була не першою спробою, в якій він «розвивав свої хибні погляди»: «Таких виступів було в нього вже кілька, починаючи з 1956 р. Наукова громадськість дала цим виступам різко негативну оцінку. Але тов. Карпенко не зважив на цю критику. Він і далі повторює свої помилкові твердження [...]. Це ж він повторив і в недавньому виступі на засіданні Вченої ради Інституту історії АН УРСР та ще в ряді випадків». Автор допису/ доносу у «Радянській Україні» висловлював здивування, «чому досі не виступив у цій справі наш «Український історичний журнал», адже саме це видання, на його думку, мало б «звернути увагу на проникнення в історичну літературу помилкових поглядів, дати їм справжню оцінку і тим сприяти підвищенню теоретичного і наукового рівня досліджень з важливого питання історії західноукраїнських земель»²⁷. Очевидно, відгукуючись на цей останній докір, вимушено підтримали офіційну версію історії ЗУНР на шпальтах «Українського історичного журналу» й колеги О. Карпенка з Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові²⁸.

І. Компанієць продовжував критикувати «неправильну концепцію» історії ЗУНР О. Карпенка й у своїй докторській монографії 1960 р. «Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900 – 1919 рр.)»²⁹, у якій знову ж таки згадувалися «неправильні і надумані «схеми» співробітника Львівського інституту суспільних наук О. Ю. Карпен-

ка», його «неправильна концепція», її «антимарксистська спрямованість» тощо³⁰.

Зрештою, вістря офіційної критики, зверненої проти «антинаукових побудов» О. Карпенка, спрямовувалося у кількох напрямках. Казенна історіографія у першу чергу наголошувала, що у західноукраїнських землях революційні процеси могли відбуватися винятково під впливом Жовтневої революції, натомість рух, очолюваний українською буржуазією й «дрібно міщанською» інтелігенцією, вже апіорі був контрреволюційним і мав на меті не національне та соціальне визволення, а насамперед перешкоджання встановленню радянської влади. Отже, про національно-демократичну революцію у Західній Україні, тим більше, пов'язану із створенням ЗУНР, не могло, мовляв, і бути мови, оскільки нібито виникнення цієї держави «не відповідало волевиявленню українців», а, навпаки, суперечило їхнім інтересам. Відтак «трудова населення» не лише не підтримувало проголошення ЗУНР, а, навпаки, постійно боролосся проти її контрреволюційного «уряду». По-друге, офіційні критики намагалися довести, що українська буржуазія взагалі не здатна була очолювати національно-визвольний рух, оскільки за природою своєю була реакційною й контрреволюційною, а також обслуговувала інтереси «міжнародного імперіалізму», тому постійно придушувала боротьбу широких мас за соціальне й національне визволення. З цієї ж точки зору, Першолістопадний зрив кваліфікувався як контрреволюційний заколот³¹.

Дискусія 1958 р. позначилася на подальших взаєминах І. І. Компанієць з Ф. П. Шевченком, у щоденнику якого за 15 листопада 1975 р. зазначено: «Сьогодні ранком подзвонили, що вночі раптово помер [Іван] І[ванович] Компанієць. Для цієї людини я зробив дуже багато – вибрав тему дис[ертації], був керівником [фактичним], офіц[ійним] опонентом, взяв до себе у відділ, створив усі умови для написання докт[орської] дис[ертації]. В написах на книжках і статтях [зразу] величав мене «дорогим другом і вчителем». Але коли «вийшов у люди», то зробив мені дуже багато гадостей – письмово у різні інстанції, усно на всяких засіданнях і нарадах. Продовжувалося це понад 15 років. Видно, що злість з'їдає людей і загання їх у могилу передчасно (адже йому було лише 54 р[оки]) [...]»³².

Оскільки І. І. Компанієць одночасно з посадою в Інституті історії АН УРСР з 1959 р. був і керівним співробітником Головної редакції «УРЕ» (з 1967 р. – заступник головного редактора «УРЕ»), то цілком зрозуміло, що й у відповідних енциклопедичних статтях домінувала концепція історії ЗУНР авторства Компанієць – Маланчука.

Так, у п'ятому томі сімнадцятитомної «Української Радянської Енциклопедії» («УРЕ»), опублікованому 1961 р., було вміщено статтю «Західноукраїнська народна республіка» авторства В. Маланчука³³. Характерно, що назва цього державного утворення бралася у лапки – вочевидь з метою продемонструвати зневагу до ЗУНР та її історичного досвіду.

На самому початку статті проголошувалося, що ЗУНР постала 1 листопада 1918 р. у Східній Галичині внаслідок «військового перевороту українських буржуазних націоналістів» під час розпаду Австро-Угорської монархії й проіснувала до липня 1919 р. У звичному дусі казенної радянської історіографії Валентин Юхимович стверджував, що ЗУНР була «органом класового насильства буржуазії над західноукраїнськими трудящими, одним з знарядь міжнародного імперіалізму, який створював «санітарний кордон» навколо Країни Рад. Основні посади у бюрократичному апараті ЗУНР займали представники націонал-демократичної (перейменованої в березні 1919 в «трудова») партії, яка виражала інтереси буржуазії і протягом багатьох років була на службі у австрійського уряду. «Президентом», а пізніше диктатором ЗУНР був запеклий буржуазний націоналіст Є. Петрушевич, членами державного секретаріату – К. Левицький та інші реакційні діячі»³⁴.

Внутрішня й зовнішня політика ЗУНР, за В. Маланчуком, мала «наскрізь реакційний антинародний характер»; уряд республіки «захищав інтереси поміщиків і капіталістів», «посилив жандармерію, запровадив військово-польові суди», «жорстоко розправлявся з селянами, що захоплювали панську землю» тощо. І далі автор статті не гребував брутальною лексикою (далекою від нормативної енциклопедичної), ніби запозиченою у сталінської пропаганди доби Великого Терору: «Правителі маріонеткової ЗУНР були агентами Антанти, ворогами українського народу. Війна між збройними частинами ЗУНР – УГА («Українська галицька армія») і військовими з'єднаннями панської Польщі, яка прагнула окупувати західноукраїнські землі, супроводилась цілою низкою зрадницьких дій з боку зунрівських правителів та командування УГА [...]. Уряд ЗУНР двічі на протязі 1919 відкидав пропозиції уряду Радянської України про спільну боротьбу проти польських окупантів [...]. Підписана в січні 1919 в Києві угода про входження ЗУНР до складу петлюрівської УНР являла собою об'єднання контрреволюційних сил для боротьби проти Радянської влади»³⁵.

У статті В. Маланчука натомість наголошувалося на «активній боротьбі» «широких трудящих мас» Східної Галичини проти «контрреволюційної ЗУНР» (зокрема Дрогобицькому збройному повстанні), їхньому «могутньому русі під ло-

зунгами соціалістичної революції, за возз'єднання з Радянською Україною». Безпідставно стверджувалося, що «націоналістичній контрреволюції з допомогою польських окупантів вдалося в той час потопити в крові революційні виступи робітників і селян». На підкріплення цієї бездоказової тези наводилося таке ж саме голослівне твердження М. Хрущова з промови 29 жовтня 1949 р., що, мовляв, «буржуазні націоналісти відкрили польським панам ворота на Західну Україну»³⁶.

Енциклопедична стаття В. Маланчука завершувалася у гірших традиціях радянської пропагандистської риторики: «Короткочасне і безславне існування ЗУНР – одна з найганебніших сторінок зрадницького шляху українських буржуазних націоналістів, їхнього прислужництва перед міжнародним імперіалізмом»³⁷.

Тим часом на шпальтах центральних видань УРСР тривало принагідне таврування «антинаркової» й «антимарксистської» концепції історії ЗУНР О. Карпенка.

Так, наприклад, у статті у журналі «Комуніст України» 1964 р. два поважних співробітники Інституту історії АН УРСР, характеризуючи «нове піднесення української радянської історіографії», звертали в той же час увагу на недостатнє висвітлення у працях з історії так званої Великої Жовтневої соціалістичної революції й громадянської війни питання про характер національного руху в Україні, нечітке відмежування національно-визвольного руху народних мас від «контрреволюційної діяльності українських буржуазних націоналістів». Як хрестоматійний вже приклад такої «нечіткості» й помилок згадувалися праці О. Карпенка: «Серйозні помилки в трактуванні цього питання допуслав О. Ю. Карпенко, який, наперекір історичній дійсності, писав у своїх статтях, що так звана «Західноукраїнська народна республіка» була результатом національно-визвольного руху трудящих, а не плодом політичних комбінацій української контрреволюційної буржуазії»³⁸. Кампанія перманентного цькування завдала серйозної психологічної шкоди О. Карпенку. Згадуючи «нашого спільного знайомого Карпенка», Ф. Шевченко у листі до І. Крип'якевича від 2 лютого 1961 р. зауважував, що той (О. Карпенко) «протягом кількох років був так травмований, що боїться навіть тих, кого і боятися немає потреби»³⁹.

У негативному контексті згадувалася «так звана ЗУНР» у вміщеній у 15-му томі «УРЕ» статті директора Інституту історії АН УРСР О. К. Касименка з виразною назвою «Український буржуазний націоналізм»⁴⁰. У статті, зокрема, стверджувалося: «Заодно з петлюрівською Директорією виступала створена буржуазними націоналістами на західноукраїнських землях контрреволюційна «Західноукраїнська народна республіка», що була

органом класового насильства буржуазії над західноукраїнськими трудящими, одним із знарядь міжнародного імперіалізму в боротьбі проти Країни Рад»⁴¹.

Згадувалася ЗУНР й у заключному 17 томі «УРЕ» – «Українська Радянська Соціалістична Республіка» (1965). У блоці «Історія» цього тому підрозділ «Українська РСР в період іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни (1918–1920 рр.)» належав авторству члена-кореспондента АН УРСР М. І. Супруненка. Микола Іванович змушений був дотримуватися офіційної оцінки ролі і значення Західноукраїнської Народної Республіки (у стилі Компанійця – Маланчука): «На шляху трудящих до возз'єднання з Радянською Україною стали буржуазні націоналісти, які в жовтні 1918 р. створили у Львові «Українську національну раду» і пішли на змову з іноземними імперіалістами. Проголошена в Східній Галичині в листопаді 1918 р. [...] так звана Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР) була в гнобленні трудящих мас гідною спадкоємницею імперії Габсбургів. Уряд ЗУНР підтримував тісний контакт з буржуазно-націоналістичною контрреволюцією в Наддніпрянській Україні, а в січні 1919 р. зунрівці і петлюрівці відкрито створили блок проти Радянської влади на Україні.

Антинародні дії заправил ЗУНР особливо проявилися у 1918–1919 рр. під час українсько-польської війни [...]. Боячись наростання революційного руху мас, зунрівці вели воєнні дії проти агресії буржуазно-поміщицької Польщі мляво, позрадницькому, а влітку 1919 р. взагалі їх припинили»⁴².

Звично гіпертрофувався революційний і комуністичний рух у краю: «Новим явищем у революційному русі західноукраїнських трудящих було утворення в 1919 р. Комуністичної партії Східної Галичини (КПСГ), а також Рад робітничих і солдатських депутатів у Стебнику, Дрогобичі, Бориславі, Косові, Стрії, Коломиї. Одним з найяскравіших революційних виступів у Східній Галичині було збройне повстання трудящих Дрогобича в квітні 1919 р., очолюване комуністами В. Ф. Коцком, І. М. Кушніром, Г. І. Михацем. Повстання було жорстоко придушене.

Окупація території Східної Галичини влітку 1919 р. буржуазно-поміщицькою Польщею не зломилася прагнень західноукраїнських трудящих до возз'єднання з своїми братами, які в горнілі громадянської війни героїчно відстоювали завоювання Великого Жовтня»⁴³.

У статті «Львівська область», вміщеній у 17-му томі «УРЕ», «так звана ЗУНР» згадувалася у підрозділі «Короткі відомості про історичні події і пам'ятки» винятково у контексті Дрогобицького збройного повстання, а саме: «У квітні 1919 р. в

Дрогобичі спалахнуло збройне повстання проти контрреволюційного уряду ЗУНР, внаслідок якого влада перейшла на деякий час до рук Революційного комітету»⁴⁴.

Певним етапом у радянській історичній енциклопедистиці стала підготовка й видання чотиритомної «Радянської енциклопедії історії України» (РЕІУ) (1967 – 1972)⁴⁵. Щоправда, стаття «Західноукраїнська народна республіка» у цьому виданні була написана також В. Є. Маланчуком⁴⁶. З незначними нюансами стаття по суті повторювала авторський текст 1961 р. з 5-го тому «УРЕ». ЗУНР звично оголошувалася «маріонетковою державою, створеною українськими буржуазними націоналістами» у листопаді 1918 р., що її президентом, а згодом і диктатором був «запеклий буржуазний націоналіст» Є. Петрушевич. До партій, представлених в «уряді» (звичайно ж у лапках), крім націонал-демократичної (народно-трудової), додалася згадка про представників «дрібнобуржуазних радикальної, соціал-демократичної та селянсько-радикальних партій». Стверджувалося, що у січні 1919 р. «уряд» ЗУНР підписав угоду з петлюрівською Директорією про входження ЗУНР до складу петлюрівської «держави» (також у лапках) «з метою об'єднання сил української контрреволюції для боротьби проти Радянської влади»⁴⁷.

Приблизно половина тексту статті В. Маланчука присвячувалася «революційному руху трудящих» проти так званої ЗУНР за возз'єднання з радянською Україною. Скоротилася пристатейна бібліографія, з якої зникла згадка про працю І. Богодиста «Боротьба трудящих Галичини за Радянську владу в 1918–1920 рр.» (Львів, 1952), присутня у статті в «УРЕ» 1961 р. Натомість залишилися дві «канонічні» праці – самого В. Маланчука «Історія однієї зради» (Львів, 1958) та І. Компанійця «Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900–1919 рр.)» (К., 1960)⁴⁸.

У 4-му томі РЕІУ було вміщено також статтю без підпису «Українська галицька армія»⁴⁹. УГА характеризувалася як «військове формування контрреволюційної «Західноукраїнської народної республіки» (ЗУНР)», що захищало «класові інтереси української буржуазії на західноукраїнських землях». У першій половині 1919 р. армія, мовляв, провадила бої з польськими військами, що прагнули окупувати Східну Галичину, але через «зрадницьку політику правителів ЗУНР, що виконували волю Антанти та власного командування, зазнала поразки». У статті наголошувалося, що частини УГА використовувалися для придушення революційних виступів західноукраїнських трудящих, а згодом у складі військ «петлюрівської Директорії» виступали проти «Радянської влади на Україні» й деякий час допомагали Денікіну.

Водночас зауважувалося, що солдати УГА неодноразово повставали проти «контрреволюційного режиму ЗУНР», а залишки галицького війська на початку 1920 р. перейшли на бік червоних, з яких було сформовано три бригади Червоної української галицької армії (ЧУГА)⁵⁰.

Відсилочна згадка про УГА присутня й у статті А. В. Лихолата «Директорія» у другому томі РЕІУ. У тексті статті згадується, що у липні 1919 р., мовляв, отримавши допомогу від Антанти, війська Директорії УНР «разом з загонами контрреволюційної *Української Галицької армії* знову вдерлися на Україну, скориставшись з наступу денікінців»⁵¹.

За влучним спостереженням Ю. Ю. Сливки, тотальна критика спроб переглянути традиційну версію радянської історіографії історії Західноукраїнської Народної Республіки, яка завершилася політико-адміністративними репресіями проти ініціаторів (насамперед О. Карпенка) таких спроб, у кінцевому підсумку відкинула дослідження історії ЗУНР і національно-визвольного руху загалом до рівня 1930–1940-х рр. Відтоді вже йшлося винятково про «так звану ЗУНР» та її «так званий уряд» (обов'язково у лапках), про «заколот» і «контрреволюційний переворот», «реакційну діяльність українських буржуазних націоналістів – поплічників міжнародного імперіалізму» тощо. Публікувалися винятково матеріали про «боротьбу трудящих» проти «контрреволюційного уряду ЗУНР»⁵². Така ненаукова оцінка, далека від реальної картини історії ЗУНР, на тривалий час була канонізована у статтях в енциклопедичних виданнях УРСР – насамперед «Українській Радянській Енциклопедії» та «Радянській енциклопедії історії України».

тиборство (листопад 1918 – липень 1919 рр.) / О. Я. Красівський; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів: [б. в.], 1999. – 43 с.; Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР / В. С. Великочий. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 278 с.; Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918 – 1919): Навчальний посібник / Олег Павлишин; Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, Інститут історичних досліджень; Головне управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації. – Львів: Літопис, 2008. – 224 с.; Павлишин О. І. Західноукраїнська Народна Республіка / О. І. Павлишин, О. С. Рубльов // Нариси історії Української революції 1917 – 1921 рр.: У 2 кн. / НАН України. Інститут історії України; редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2012. – Кн. 2. – С. 137 – 240; та ін.

² Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; редкол.: Я. Ісаєвич (голова) та ін. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – 374 с.; Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; редкол.: Я. Ісаєвич (голова) та ін. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – Вип. 18: Західно-Українська Народна Республіка: до 90-річчя утворення. – 724 с.

³ Хрущов М. С. Десятиріччя воз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі: Доповідь на шостій ювілейній сесії Верховної Ради Української РСР / Микита Сергійович Хрущов. – К., 1949.

⁴ Там само. – С. 8.

⁵ Карпенко О. Ю. З історії революційної боротьби трудящих Західної України за Радянську владу: До 35-річчя Дрогобицького повстання / О. Ю. Карпенко // Вісник АН УРСР. – 1954. – № 8 (213). – Серпень. – С. 55.

⁶ Там само.

⁷ Карпенко О. Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях // Укр. іст. журн. – 1993. – № 1. – С. 16 – 29; Дерев'яно С. М. ЗУНР в українській історіографії / С. М. Дерев'яно, А. М. Панчук // Укр. іст. журн. – 1995. – № 2. – С. 28 – 36; Литвин М. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів: Ін-т українознавства НАН України; Видавнича фірма «ОЛІП», 1995. – 368 с.: іл.; Макарчук С. А. Українська республіка галичан / С. А. Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.; Павлюк О. В. Радянофільство Є. Петрушевича: переконання чи вимушеність? / О. В. Павлюк // Укр. іст. журн. – 1997. – № 3. – С. 109 – 118; № 4. – С. 95 – 102; Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: Проблеми взаємодій / О. Красівський; Українська академія держ. управління при Президентові України. – К.: [б. в.], 1998. – 299 с.; Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. / М. Р. Литвин. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.; Красівський О. Я. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне про-

⁸ Карпенко О. Ю. До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р. // З історії західноукраїнських земель / АН УРСР. Ін-т суспільних наук; редкол.: І. П. Крип'якевич (відп. ред.) та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – Вип. 1. – С. 59 – 90.

⁹ Див.: Карпенко О. Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях // Укр. іст. журн. – 1993. – № 1. – С. 16–29; Сливка Ю. Академік Іван Петрович Крип'якевич: спогади. – Львів, 2000. – С. 12.

¹⁰ Дудикевич Б. За об'єктивне висвітлення історичного процесу у Західній Україні / Богдан Дудикевич, Валентин Маланчук // Вільна Україна. – 1958. – 9 березня.

¹¹ Гамрецький Ю. М. Обговорення в Інституті історії АН УРСР праць, які вийшли до 40-річчя Велико-го Жовтня / Ю. М. Гамрецький // Укр. іст. журн. – 1958. – № 5. – С. 228.

¹ Карпенко О. Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях / О. Ю. Карпенко // Укр. іст. журн. – 1993. – № 1. – С. 16 – 29; Дерев'яно С. М. ЗУНР в українській історіографії / С. М. Дерев'яно, А. М. Панчук // Укр. іст. журн. – 1995. – № 2. – С. 28 – 36; Литвин М. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів: Ін-т українознавства НАН України; Видавнича фірма «ОЛІП», 1995. – 368 с.: іл.; Макарчук С. А. Українська республіка галичан / С. А. Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.; Павлюк О. В. Радянофільство Є. Петрушевича: переконання чи вимушеність? / О. В. Павлюк // Укр. іст. журн. – 1997. – № 3. – С. 109 – 118; № 4. – С. 95 – 102; Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: Проблеми взаємодій / О. Красівський; Українська академія держ. управління при Президентові України. – К.: [б. в.], 1998. – 299 с.; Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. / М. Р. Литвин. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.; Красівський О. Я. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне про-

- ¹² Там само. – С. 228 – 229.
- ¹³ Там само. – С. 230 – 231, 233.
- ¹⁴ З листування Івана Крип'якевича з київськими колегами (1958 – 1959 рр.) / Публ. О. С. Рубльова // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наук. праць / НАН України. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича; відп. ред. Я. Ісаєвич. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 474 – 475.
- ¹⁵ Там само. – С. 475; Листування І. Крип'якевича з Ф. Шевченком / Публ. Ю. Сливки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 515–516.
- ¹⁶ Науковий архів Інституту історії України НАН України. – Ф. 1. – Оп. 1, ч. 1. – Спр. 776. – Арк. 11 – 12.
- ¹⁷ Там само. – Арк. 15, 23–25.
- ¹⁸ Там само. – Арк. 290 – 291.
- ¹⁹ Там само. – Арк. 296 – 297.
- ²⁰ З листування Івана Крип'якевича з київськими колегами (1958 – 1959 рр.) / Публ. О. С. Рубльова. – С. 476.
- ²¹ Листування І. Крип'якевича з Ф. Шевченком / Публ. Ю. Сливки. – С. 514.
- ²² Бадяк В. Нелегка боротьба проти тенденційності: Виступ І. Крип'якевича в обговоренні статті про Листопадовий зрив 1918 р. / Володимир Бадяк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 805 – 806.
- ²³ Там само. – С. 806 – 808.
- ²⁴ Маланчук В. Історія однієї зради. – Львів: Книжково-журн. вид-во, 1958. – 71 с.
- ²⁵ Компанієць І. Правдиво висвітлювати історію революційного руху на західноукраїнських землях / І. І. Компанієць // Радянська Україна. – 1958. – 10 вересня. – № 211. – С. 3.
- ²⁶ Там само.
- ²⁷ Там само.
- ²⁸ Герасименко М. П. До питання про характер подій у Східній Галичині на початку листопада 1918 р. / М. П. Герасименко, М. М. Кравець, Г. І. Ковальчак // Укр. іст. журн. – 1959. – № 3. – С. 86 – 94.
- ²⁹ Компанієць І. І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900 – 1919 рр.) / Іван Іванович Компанієць; [АН УРСР. Ін-т історії; відп. ред. В. А. Жебокрицький]. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 372 с.
- ³⁰ Там само. – С. 7 – 8, 295.
- ³¹ Сливка Ю. Етапи та головні напрями дослідження ЗУНР в українській історіографії / Ю. Ю. Сливка // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; редкол.: Я. Ісаєвич (голова) та ін. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – С. 5 – 6.
- ³² Див.: «І знову німа роль за сценою»: Щоденникові нотатки // «Істину встановлює суд історії»: Зб. на пошану Ф. П. Шевченка / Відп. ред. Г. Борjak. – К., 2004. – Т. 1: Джерела. – С. 639.
- ³³ Маланчук В. Ю. «Західноукраїнська народна республіка» (ЗУНР) // Українська Радянська Енциклопедія. – К.: Головна редакція УРЕ, 1961. – Т. 5: Є – італіки. – С. 214 – 215.
- ³⁴ Там само. – С. 214.
- ³⁵ Там само.
- ³⁶ Там само.
- ³⁷ Там само. – С. 214 – 215.
- ³⁸ Гуржій І. Українська радянська історична наука на новому піднесенні / І. О. Гуржій, В. Г. Сарбей // Комуніст України. – 1964. – № 1. – Січень. – С. 46 – 57.
- ³⁹ Листування І. Крип'якевича з Ф. Шевченком / Публ. Ю. Сливки. – С. 533 – 534.
- ⁴⁰ Касименко О. К. Український буржуазний націоналізм / О. К. Касименко // Українська Радянська Енциклопедія / АН УРСР. Головна редкол.: М. П. Бажан (голов. ред.) та ін. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1964. – Т. 15: Туман – цемент. – С. 113 – 117.
- ⁴¹ Там само. – С. 114.
- ⁴² Супруненко М. І. Українська РСР в період іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни (1918 – 1920 рр.) / М. І. Супруненко // Українська Радянська Енциклопедія. – К., 1965. – Т. 17: Українська Радянська Соціалістична Республіка. – С. 132.
- ⁴³ Там само.
- ⁴⁴ Гайсинович М. Д. Львівська область / М. Д. Гайсинович, В. Ю. Маланчук, В. П. Чугайов, Б. М. Яремчишин // Українська Радянська Енциклопедія. – К., 1965. – Т. 17: Українська Радянська Соціалістична Республіка. – С. 693 – 698.
- ⁴⁵ Докладніше див.: Борчук С. М. «Радянська енциклопедія історії України» – перша історична енциклопедія в УРСР // Укр. іст. журн. – 2013. – № 4. – С. 210 – 232.
- ⁴⁶ Маланчук В. Ю. «Західноукраїнська народна республіка» (ЗУНР) // Радянська енциклопедія історії України / АН УРСР; редкол.: А. Д. Скаба (відп. ред.) та ін. – К.: Головна редакція УРЕ, 1970. – Т. 2: Державин – лєстригони. – С. 199.
- ⁴⁷ Там само.
- ⁴⁸ Там само.
- ⁴⁹ Українська галицька армія (УГА) // РЕІУ. – К.: Головна редакція УРЕ, 1972. – Т. 4: Розлив – Яцкевич. – С. 327.
- ⁵⁰ Там само.
- ⁵¹ Лихолат А. В. Директорія / А. В. Лихолат // РЕІУ. – К., 1970. – Т. 2. – С. 25.
- ⁵² Сливка Ю. Етапи та головні напрями дослідження ЗУНР в українській історіографії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність – Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – С. 6.